

Takácsy Ignác orgonaépítő levele Lönhart Ferenc püspökhöz

AMBRUS LÁSZLÓ

Babeş–Bolyai Tudományegyetem – Vallás, Kultúra, Társadalom Doktori Iskola /
Babeş–Bolyai University – Religion, Culture, Society Doctoral School
Kolozsvár / Cluj-Napoca (RO)
ambrus_lszi@yahoo.com

Title: Letter from the Organ Builder Ignác Takácsy to Bishop Ferenc Lönhart.

Abstract: When the organ builder Ignác Takácsy arrived in Transylvania in 1859, exactly in Târgu Mureş, the Catholic Church also had a favored organ builder. Thus, for the first twelve years, he was completely overshadowed by commissions from the Catholic Church. Thanks to friends he had made in the meantime, he did manage to build a few new organs for the Catholics. In order to change this situation, after the change of bishop in 1882, he tried to offer his services to the newly chosen Bishop Ferenc Lönhart and the Diocese of Transylvania, which he governed.

Keywords: organ builder; Roman Catholic Church; Bishop; relationships; competition.

A katolikus vallású Takácsy Ignác orgonaépítő 1859-ben érkezett Erdélybe, Marosvásárhelyre. Az Érseki Levéltárban nincsen nyoma, hogy Haynald, vagy később Fogarasy püspökhöz folyamodott volna szolgálatainak felajánlása végett.

A katolikusok megbízásait illetően Takácsy hátrányból indult, mivel a püspökségnek már megvolt a pártfogolt orgonaépítője Kolonics István személyében. Őt ugyanis maga Fogarasy Mihály – még nagyváradi székesegyházi főesperes-plébánosként – invi-

tálta Erdélybe.¹ Így kiváltságai adódtak a Kézdivásárhelyen letelepedett mesternek, amivel alkalmilag élt is. Míg Kolonics erdélyi munkásságának első tíz évéből 9 új, katolikusok számára készített orgonáját ismerjük, addig Takácsy első tizenkét évéből egyet sem.

1859-től egészen 1882-ig Takácsynak csupán 6 katolikus templomban felállított orgonájáról tudunk, amelyeket többnyire olyan plébánosok rendeltek meg, akik korábban Marosvásárhelyen szolgáltak káplánként vagy gimnáziumi tanárként, és eközben ismerkedtek meg az orgonaépítővel. Elsőként a helyi ferencesek szavaztak neki bizalmat 1871-ben,² majd ugyanabban az évben a gimnáziumi tanárból frissen kinevezett bálványosváraljai plébános.³ 1872-ben Csíkszenttamásra készített orgonát, illetve javított oltárt.⁴ Ezzel ismertté vált a csíki katolikusok körében, így 1873-ban Csíkmadarasról⁵ és Csíkmindszentről is megrendelést kapott új hangszerre. 1881-ben pedig a Marosvásárhelyhez közel fekvő Nagyernyébe készített orgonát.

Míg Takácsy alig 150 kilométeres körzetben kapott néhány megbízást a katolikusoktól, addig a kézdivásárhelyi Kolonics István Erdély-szerte négyszer annyi munkához jutott. Takácsy 1869-ben közel került ahhoz, hogy helyi orgonaépítőként ő építthesse meg Marosvásárhelyen a Keresztelő Szent János-plébánia-templom új orgonáját, ami előmenetelt hozott volna a további pályafutására nézve. Ám a megyegyűlés egy része – hasonlóan a plébánossal és végső soron a püspökkel is – nem adta meg az esélyt a fiatal, addig javarészt kisebbszerű orgonákat építő mesternek, hogy bizonyíthasson, inkább a híresebb Ludwig Mooserre esett a választásuk. Közre játszott az is, hogy a salzburgi orgonaépítőnek – 1869 májusában – sikerült elhítenie a marosvásárhelyiekkel, hogy a 19 változatú orgonát októberre el is tudja készíteni,

¹ Dávid, I. (1996). *Műemlék orgonák Erdélyben*. 24.

² Erdélyi Ferences Gyűjtőlevéltár: A marosvásárhelyi kolostor és templom iratai: *Historia Domus* sz.n.

³ Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Gyulafehérvári Érseki Levéltár: I.1/a, 1871 év, cat 23, Num 3531

⁴ GyFL GyÉL: I.1/a, 1872 év, cat 30, Num 2369

⁵ GyFL GyÉL: I.1/a, 1872 év, cat 30, Num 2144

míg Takácsy azt csak 1870. szeptemberére ígérte.⁶ Viszont Mooser nyilatkozata nem volt több egyszerű versenyfogásnál, hiszen csak 1870. szeptember 30-ra sikerült a munkával elkészülnie.⁷

1882-ben Fogarasy Mihály püspök halálát követően március 30-án Lönhart Ferenc segédpüspök lett az utódja. Az akkor 52. éves Takácsy még érdemesnek vélte felajánlani szolgálatait az új főpásztornak, annak reményében, hogy az addig tapasztalható egyoldalú üzleti versengés ezáltal valamelyest javulhat. Takácsy május 29-én írt levelében megmutatkozik mindaz az oktatás és neveltetés, amit kántor-tanító édesapjától kapott. A kifinomult helyesírás mellett a választékos szavakból felépülő terjengős összetett mondatok rávilágítanak Takácsy udvariasságára és megfontoltságára.

Írásában legelőbb a főpásztor kinevezésének örömteljes fogadtatását fejezi ki, mely által véleménye szerint a sokat hányattatott egyházuk hajóját ismét a legbiztosabb kormányzóra bízták. „Mint hívséges nyájának egyik igénytelen tagja”⁸ – ki hivatásának kellően megfelelően Erdélyben eddig 49 új orgonát a megrendelők teljes megelégedésére készített és számosakat kijavított – legalázatosabb bensőséggel esedezve felajánlotta szolgálatait a kormányzata alatt álló egyházmegyének.

A levélre nem válaszoltak, és úgy tűnik, hogy Takácsy hozzá fűzött reményeit sem váltotta be, ugyanis Gyulafehérvár ezután sem protezsálta őt. Sőt Lönhart püspök rendszeresen rosszállásának adott hangot, amikor a Takácsyt ismerő plébánosok előzetes főpásztori jóváhagyás nélkül léptek vele szerződésre.

1884. május 2-án a marosvásárhelyi születésű Ollé Elek gyimesloki plébános kapott megrovást „hogy Takácsy Ignác orgona készítővel meg másolhatlan szerződésre léptek (...) mielőtt további más orgona készítők u. m. Kolonits István és Nagy Józseffel meg indított értekezés folytán constatáltatott volna, hogy a Takácsy Ignác ajánlata előnyesebb-i”.⁹ Hozzá hasonlóan 1884.

⁶ GyFL GyÉL: I.1/a, 1869 év, cat 30, Num 1524.

⁷ Berekméri et al. 2021, 39.

⁸ GyFL GyÉL: I.1/a, 1882 év, cat 30, Num 1494.

⁹ GyFL GyÉL: I.1/a, 1884 év, cat 30, Num 1361.

június 29-én Murányi Kálmán csíkszentdomokosi plébános is csupán utólag tesz jelentést, hogy „Takácsy Ignác marosvásárhelyi orgona készítővel – kinek becsületességéről s szolid munkájáról nekem, mint egykori marosvásárhelyi gimnáziumi tanárnak volt alkalmam meggyőződést szerezni – szerződésre léptünk”. A főpásztor rosszalta a szabályellenes eljárást, miszerint püspöki jóváhagyás tekintetbe vétele nélkül szerződtek „Takácsi János maros vásárhelyi orgona mesterrel”.¹⁰

Ágoston Lajos szőkefalvi plébános (és küküllői főesperes) 1889. november 12-én a püspök elé terjesztette Takácsy tervét és ajánlatát, engedélyt kérve tőle a szerződéskötéshez. Habár szabályszerűen járt el, Lönhart püspök mégis talált kivetnivalót, ugyanis a marosvásárhelyi mester terveit Fogarasi János énekvezérral felülvizsgálattata, melyek után a hangszer diszpozícióját kifogásolták. Ez talán incselkedés volt, hiszen Takácsyhoz hasonlóan korábban Kolonics István és Nagy József is már több alkalommal épített azonos hangkép szerint orgonákat. A főpásztor csupán az ajánlott változtatások mellett hagyta jóvá a kontraktus megkötését Takácsyval.¹¹

Csató Ferenc tövisi plébános – Takácsy egyik legkedvesebb barátja – volt az egyetlen, aki annak ellenére sem kapott fejmosást, hogy hosszú ideig elhallgatta az orgonaépítő nevét a Főhatóság előtt. Talán azért sem, mert a lelkésznek nagy érdemei voltak abban, hogy a 19. század végén a Hunyadi János által épített kolostortemplom jelentősen megújulhatott. Csató plébános 1889. december 27-én kötött szerződést barátjával, aki 1890-ben egy 6 változatú orgonát készített.¹² 1891 őszén ezt a püspök értesítése nélkül Takácsyval kibővítették 8 változatra.¹³

1892. november 30-án Kolonics hirtelen elhunyt a csíkszatószegei orgona építése közben. Ironikus, hogy a munka befejezésére Takácsy Ignácot kérték fel, aki 1893. június 1-jén át is adta a hang-

¹⁰ GyFL GyÉL: I.1/a, 1884 év, cat 30, Num 1950.

¹¹ GyFL GyÉL: I.1/a, 1889 év, cat 30, Num 4270.

¹² GyFL Gyulafehérvári Gyűjtő Levéltár: VIII, 19/b, 5 dob, 1889-1890, 1889. dec. 27.

¹³ GyFL GyüGyL: VIII, 19/b, 5 dob, 1889-1890, 1891. szept. 7.

szert. Baka János erről úgy fogalmazott, hogy „t. Takácsy Ignác orgona-építész úr működése dicséretre és elismerésre méltó”.¹⁴

Lönhart püspök regnálása alatt eddigi ismereteink szerint Takácsy már nem készített több hangszer az egyházmegye részére. 1900. március 9-én a bözödújfalusiak közölték Majláth püspökkel, hogy „a szerződést az orgona készítésére vonatkozólag Marosvásárhelyi orgona művész Takács Ignác urral 600 frt = 1200 korona értékben” már megkötötték. Az új főpásztor nem akadékoskodott, sőt 300 koronával járult hozzá a költségekhez, meghagyva, hogy „az új orgonát átadás előtt szakértői elbírálás tárgyává kell tenni”.¹⁵

Közölt dokumentum

Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár
Gyulafehérvári Érseki Levéltár:
I.1/a, 1884 év, cat 30, Num 1361

Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Ur!

A mély örömteljes fogadtatásban részesült bérczes kishazánk közöpette Főtisztelendő Méltóságodnak ő Felsege a magyar apostoli király által Erdély főpásztorává legkegyelmesebben lett kinevezése: ép oly meghatottan rezgé át keblem hurjait azon édes meggyőződés, miszerint IstenőSzentfelsége sokat hányattatott Szentegyházunk hajóját újból oly kormányzóra bizni kegyeskedett, ki azt minden vészközöpette a legbiztosabb révbe vezényelni képes.

E lévén Főpásztorságod alatt tántoríthatlan hitünk adta boldogságunk élvezete, magam is legalázatosabb tisztelettel alólirt, mint hívséges nyájának egyik igénytelen tagja mindnyájunkra egyenlő mérvben kiárasztandó áldásában bár mi csekély mértékben

¹⁴ GyFL GyÉL: I.1/a, 1893 év, cat 30, Num 2083.

¹⁵ GyFL GyÉL: I.1/a, 1900 év, cat 30, Num 1061.

részesülendő: bátor vagyok legmélyebb tiszteletem kifejezése mellett Méltóságod magas kegyéhez folyamodni, legalázatosabb bensőséggel esedezvéni:

méltóztassék legkegyelmesebb tekintetbevételével azon tényálladéknak, miszerint én hivatásomnak kellően megfelelőleg Erdélyben máris 49. darab új orgonát az illető egyházmegyék és előljáróik teljes meglegedésére készítettem és számosakat kijavítottam._

tekintettel továbbá arra is, hogy vállalataimnak mindenkor és mindenhol a legpontosabban s a legjutányosabb árak mellett kívántam jóállással megfelelni, - és végül

tekintettel arra, hogy máris 3. teljesen felszerelhető orgona készlete felett olyképp rendelkezek, miképp azokat megrendelés esetében bármikor felállítani képes vagyok._

engem Méltóságod kormányzata alatt álló egyházmegyeinek pártólólag felajánlani. Fölszentelt főpásztori kezeit csokolva, legalázatosabb hódoló tisztelettel öröklök

Főtisztelendő Méltóságodnak

Marosvásárhelytt május hó 29-én 1882.

legalázatosabb szolgája
Takácsy Ignác
orgonakészítő.